

КАРІНА ОСТРОВСЬКА
(Харків)

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В МИСТЕЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВАСИЛЯ АВРАМЕНКА

Досліджено питання національно-патріотичного виховання в творчій діяльності Василя Авраменка з масової організації шкіл українського танцю у першій чверті ХХ сторіччя.

Ключові слова: виховання, школа українського національного танцю, хореографічне мистецтво, український народний танець.

Процес культурного і духовного відродження України повернув нашому народові численні імена творців української національної культури, вивчення творчості яких у період тоталітарного режиму було заборонено. До цих імен належить Василь Кирилович Авраменко – видатний хореограф, артист, дослідник національного фольклору, режисер, громадський діяч та педагог.

Після вимушеної еміграції у 1925 р. і практично до часу перепоховання праху В. Авраменка у 1993 р. в Україні, відомості про нього були дуже обмеженими і необ'єктивними. За кордоном, навпаки, друкувалися численні часописи та збірки, в яких збереглося чимало свідчень про його просвітницьку та організаторську діяльність. Справжній масштаб і результати педагогічної та фахової творчості В. Авраменка в Україні зрозуміли лише за наших часів, коли з'явилась можливість її вивчення за допомогою нових або раніше невідомих архівних джерел.

Актуальність теми зумовлена процесом переосмислення духовної та національної спадщини культурної скарбниці України.

Перше друковане дослідження творчості В. Авраменка вийшло у Канаді (1966 р.). Це книга Ірени Книш «Жива душа народу». І. Книш зробила певні узагальнювальні висновки, дала характеристику В. Авраменкові, як майстрові українського танцю, визначила його роль у духовному житті українців, як на західних землях, так і в еміграції. Наступним друкованим дослідженням творчості В. Авраменка стала книга «Василь Авраменко і відродження українського танку» Івана Пігуляка, котра вийшла у Нью-Йорку. Появі наукових доповідей, статей, публікацій, сприяли дві міжнародні конференції: «Василь Авраменко та українська культура» і «Василь Авраменко та світова українська хореографічна культура». До згаданої проблеми звертались Н. Горбатова, М. Коць, Л. Косаківська, С. Легка, Ф. Погребенник, О. Чепалов [2; 3] та ін. – в їхніх працях розкривались різні аспекти творчості видатного митця.

На жаль, науковій праці, яка б створила повне уявлення про мистецьку діяльність Василя Кириловича Авраменка на сьогодні немає. Водночас завдяки конференціям та наявності окремих документів і праць про його життєвий і творчий шлях, нині з'являється можливість вивчати творчість митця, яка певною мірою відбиває проблеми становлення та розвитку українського хореографічного мистецтва на початку ХХ ст. Отже, метою статті є: дослідити та проаналізувати педагогічну, виховну, постановчу й виконавську діяльність В. Авраменка з організації шкіл українського танцю.

Початок творчої діяльності В. Авраменка припадає на 1918 р. Відомо, що на той час ситуація в країні була надзвичайно складною. Молодий Авраменко, переконаний власною долею, що таке відчуття гордості за власну країну та націю, став на шлях відродження українського народу.

У результаті воєнної поразки від російських більшовиків, армія Української народної республіки з листопада 1920 р. опинилась в еміграції, перейшовши на адміністративну територію Польщі. Так, у польський табір м. Каліша емігрувала й група артистів театру М. Садовського, між яких був В. Авраменко. Побутові й моральні умови інтернованих у таборах були надто важкими, що вимагало піднесення морального духу вояцтва, їх культурного та освітнього рівня. Ця ситуація нашттовхнула В. Авраменка до організації «школи українського танцю», з метою підняти патріотичний дух борців за волю рідної землі.

У лютому 1921 р. розпочалась його педагогічна, організаторська, постановочна й виконавська діяльність. Разом із військовою службою молодий митець навчав інтернованих вояків мистецтву танцю. Його робота мала чітку національно-патріотичну спрямованість та велику естетично-виховну силу. Молодий балетмейстер, створюючи номери, використовував досвід отриманий від свого вчителя В. Верховинця. Спочатку показував елементи, з яких складається український танець, доводив, що танцем можна виявляти найрізноманітніші переживання й психічні стани. Дивовижним виглядає те, що інтерновані вояки, втративши батьківщину, розкрили свою силу, мужність, спритність у національному танці – В. Авраменко зумів зосередити їхню увагу на українському танці.

Організаційні здібності митця відчутні у тому темпі, з яким він працює. Так, у лютому 1921 р. Авраменко тільки почав свою діяльність, а вже у травні цього ж року «збирав овації», як зазначає І. Книш. Водночас зростає репертуар школи. Якщо перші його програми включали чотири номери – «Казачок», «Гопак», «Коломийка», «Вільне соло в чотири пари», то за декілька місяців їх було вже дев'ять. У постановках «Чумак», «Сон Катерини», «За Україну» основу складали героїко-патріотичні мотиви, що за тематикою того часу були актуальними. «Гопак колом», «Запорізький гопак» – номери, де простежувалося технічне ускладнення та інтерпретація фольклорних першоджерел, це все вражало своєю формою та національною ідеєю. «За Україну» – одна з перших, новаторська за формою, складна за режисерським та хореографічним утіленням постановка, її сюжет символізував боротьбу українського народу в національно-визвольних баталіях, учасником яких був сам В. Авраменко. Також підкреслювався дух цієї боротьби, бадьоре піднесення, натхнення та поетичність. У танці «Чумак» В. Авраменко показав узагальнювальний, оптимістичний народний образ, немов «пісню волі» для свого народу. Безпосередні свідки виконання «Чумака» вважали цей номер вершиною артистичної творчості митця. У ньому вирувала сила молодості, живий народний гумор та радість буття, за допомогою яких герой долає життєві невдачі безраднісної чумацької долі. Велич і потугу козацького духу найяскравіше втілював В. Авраменко у своєму «Гонті». «У цьому танці він виявив не тільки натхнення, а й трагічний пафос. Але трагізм його оптимістичний. Напрута в небезпеці віщувала ворогові помсту й неминучість перемоги над ним», – пише І. Книш [1, с. 66].

Однією з характерних рис у програмах була доповідь самого В. Авраменка або когось іншого з виконавців про український народний танець. Також проводились покази основних положень у танці між дівчиною та юнаком, виконувалися основні рухи, танцювальні кроки (подібно методиці В. Верховинця). Такий принцип розширював у глядачів загальні відомості про народне мистецтво та сприяв естетичному розвитку.

В. Авраменко прагнув запроваджувати та розвивати українське хореографічне мистецтво на батьківщині. У грудні 1921 р. він покинув табір, але розпочату їм працю продовжили його учні-інструктори, котрі в різних військових частинах створювали гуртки аматорських українських танців. Через Краків і Варшаву, де Авраменко також популяризував український танець і створював школи, на початку 1922 р. він опинився у Львові.

Зі слів І. Книш зрозуміло, що не відразу Авраменкові вдалося організувати школу, мабуть управління, до яких звертався він, серйозно не сприймали значення тан-

цю і не розуміли в ньому потреби. Але хореографічний дебют Авраменка у квітні 1922 р. був переконливим. У львівській постановці опери «Пан Сотник» митець виконав декілька українських танців, і, вразивши всіх своїм артистичним виконанням, довів, що національне мистецтво з його традиціями та український танець повинні відроджуватись.

Саме за підтримки ряду громадських організацій та окремих осіб було засновано першу в Галичині школу українського народного танцю. Вперше перед львівською публікою вихованці В. Авраменка виступили на сцені театру «Української Бесіди» вже через місяць після відкриття школи – 30 травня 1922 р. На цьому виступі були представлені постановки Авраменка «Козачок у дві пари», «Гопак колом з вільним соло», «Великодній хоровод», «Сон Катерини», «Соло-гопак парубка», «Чумака», «Смуток Ізраїлю».

У листопаді 1922 р. Авраменко починає творчу діяльність на Волині. А його справу на Галичині продовжили учні за підтримки українських громадських товариств. Духовно-виховний потенціал, притаманний українському народному танцювальному мистецтву, осмислювався як відповідний головній меті цих організацій – вихованню національної самосвідомості та піднесенню національної гідності української громадськості.

На Волині мистецтво українського народного танцю Авраменко популяризував разом із бандуристом Данилом Щербиною та з талановитим учнем зі Львова Ф. Мациком. За час десятимісячного перебування в цьому регіоні Авраменко організував п'ять шкіл українського національного танцю, здійснив шістьдесят п'ять виступів у містах та селищах. Одна з найхарактерніших рис у його роботі це те, що його просвітництво сприяло масовому сприйняттю танцю серед громади.

Перша школа була організована на Волині в місті Луцьку. До неї входило 100 учнів, і вже 3 лютого 1923 р. відбувся перший виступ. У котре простежується організаторський талант митця, тільки в листопаді 1922 р. він починає працю в просвітницько-популяризаторському напрямку, вже через три місяці нова школа дає свій перший концерт.

Про цей виступ писала луцька газета «Українське життя»: «Національним танцям мало хто придавав значення. Про український танець чули ми як про гопак з горілкою... і тільки. Яке ж було зачудування, коли ж побачили ми національні танці учнів школи Авраменка. Танець, виконаний семилітнім Левком був нагороджений рясними оплесками. Танець «Катерина» є просто таки щось неземне, якісь святі, божественні рухи. Що ж до «Чумака», виконаного самим Авраменком, то цей танець є немовби сама Воля на безмежному просторі нашої України...» [1, с. 38].

Згодом школи були організовані в місті Рівному (60 учнів), Кременці (50 учнів), Олександрії (30 учнів), Межричі (40 учнів). Також митець у кожному з цих місць заснував секції відродження українського національного танцю «Просвіта». До неї входили всі бажаючі, котрі після закінчення школи продовжували займатися українським танцем.

Після такого впровадження українського танцювального мистецтва на Волині, Авраменко на запрошення громадських організацій Холмщини, дав ряд вистав у Холмі та селищах. Але його перебування на Поліссі було нетривалим і на початку 1924 р. він повертається до Галичини. У Львові Авраменко створює дві нові школи українського танцю. Окремо від них провів інструкторський курс українського національного танцю, після закінчення якого був іспит, який дав змогу курсантам започаткувати нові школи танцю. Його хист у праці сприяв вихованню громади не тільки в тому, що навчались мистецтву українського танцю, але й тому, що у нього переймали надзвичайні особистісні риси: від загального ставлення до мистецтва, і до його оптимістичності, прогресивності у вирішенні найрізноманітніших справ.

Після Львова він продовжує просвітницько-мистецьку діяльність у Коломії, де було створено дві школи, далі у Стрию, Перемишляні, Тернополі, Дрогобичі, Горо-

денки. Часопис «Театральне мистецтво» від 15 червня 1924 р. засвідчує, що для громади мистецтво Авраменка сприяло духовному піднесенню, естетичному вихованню, оптимістичному настрою в загальному відродженні: «...Ті, що прийшли на той артистичний вечір ніколи не забудуть патріотичних почувань, яких пізнали, дивлячись на продукції не тільки самого балетмейстера, а й його дуже спосібних учеників, які в усьому старалися перейняти мистецтво свого вчителя...» [1, с. 39].

Творча діяльність Авраменка відзначалась інтенсивністю художньо-пошукового процесу, характерними рисами якого були: активна увага до фольклорних зразків, їх театралізація на ґрунті збагачення образно-емоційного змісту та технічного ускладнення першоджерел і розробка самобутньої стилістики тощо.

Отже, зважаючи, що мистецтво В. Авраменка в Україні обмежується першою половиною 1920-х рр., його значення у подальшому поширенні українського танцю, яким його бачили Садовський та Верховинець, важко переоцінити. По-перше, артистичним прикладом свого виконання народного танцю митець доводив непересічні цінності фольклорного мистецтва, його потужний виховний потенціал. По-друге, через відкриття танцювальних шкіл та власну педагогічну діяльність В. Авраменко збільшував кількість прихильників саме такого виду народного танцю, яке поширювалось у світі.

У подальших наукових розвідках плануємо дослідити організацію В. Авраменком шкіл з українського народного танцю у Польщі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Книш І. Жива душа народу / І. Книш. – Вінніпег, 1966. – 79 с.
2. Корсаківська Л. Танцювальний фольклор і становлення українського національного хореографічного мистецтва / Л. Корсаківська, О. Чеалов // Культура України : Зб. наук. праць. – Вип. 8. – Мистецтвознавство. – Харків, 2001. – С. 47-57.
3. Погребенник Ф. Корифей українського танцю (спроба осмислення мистецтва В. Авраменка у науковій літературі) / Ф. Погребенник // Народна творчість та етнографія. – 1997. – №2-3. – С. 80-84.

КАРИНА ОСТРОВСКАЯ

НАЦИОНАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ В ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВАСИЛИЯ АВРАМЕНКО

Исследован вопрос национально-патриотического воспитания в творческой деятельности Василия Авраменко по массовой организации школ украинского танца в первой четверти XX века.

Ключевые слова: воспитание, школа украинского народного танца, хореографическое искусство, украинский народный танец.

KARYNA OSTROVSKA

NATIONAL EDUCATION IN THE ARTISTIC ACTIVITY OF VASYL AVRAMENKO

The question of national patriotic education in the creative activity of Vasyl Avramenko in mass organization of the Ukrainian dance schools in the first fourth of the 20th century is researched.

Keywords: education, school of Ukrainian national dance, choreographic art, Ukrainian folk dance.

Одержано 7.09.2010, рекомендовано до друку 29.12.2010.